

พุทธนวัตกรรมการเรียนรู้ประยุกต์ทักษะการรู้ดิจิทัล
ของนักเรียนมัธยมศึกษา

BUDDHIST LEARNING INNOVATION APPLIED TO
THE DEVELOPMENT OF DIGITAL LITERACY SKILLS AMONG
SECONDARY SCHOOL STUDENTS

¹เขมจิรา บุญทวี

¹Khemchira Boontavee

โรงเรียนบ้านม่วงนาดี สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาอุบลราชธานี เขต 5

Ban Muang Nadi School, Ubon Ratchathani Primary Educational
Service Area Office 5, Thailand

¹aoonaoon.h@gmail.com

Received: June 15, 2025; **Revised:** August 25, 2025; **Accepted:** August 29, 2025

บทคัดย่อ

บทความวิชาการฉบับนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อเสนอแนวทางการนำ พุทธนวัตกรรมการเรียนรู้ มาใช้เป็นกลไกสำคัญในการพัฒนา ทักษะการรู้ดิจิทัล (Digital Literacy) ของนักเรียนระดับมัธยมศึกษา อันเป็นทักษะจำเป็นในศตวรรษที่ 21 ที่ช่วยให้นักเรียนสามารถเข้าถึง เข้าใจ และใช้เทคโนโลยีสารสนเทศอย่างรู้เท่าทัน มีจริยธรรม และสร้างสรรค์ โดยผู้เขียนได้นำเสนอการบูรณาการหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา ได้แก่ สัปปุริสธรรม 7 เพื่อพัฒนาคุณลักษณะของผู้ที่สมบูรณ์, พรหมวิหาร 4 เพื่อเสริมสร้างคุณธรรมในจิตใจ, สังคหวัตถุ 4 เพื่อส่งเสริมปฏิสัมพันธ์ทางสังคมที่ดี และ อิทธิบาท 4 เพื่อพัฒนาความมุ่งมั่นในการเรียนรู้ ผสานเข้ากับกระบวนการจัดการเรียนรู้ในยุค

¹ ครู, โรงเรียนบ้านม่วงนาดี สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาอุบลราชธานี เขต 5

ดิจิทัลอย่างมีระบบ ผลการศึกษาพบว่า การประยุกต์ใช้พุทธนวัตกรรมร่วมกับแนวทางการเรียนรู้เชิงรุกและเทคโนโลยีสารสนเทศ สามารถเสริมสร้าง ทักษะการคิดวิเคราะห์อย่างมีเหตุผล การใช้เทคโนโลยีอย่างมีจริยธรรม ความสามารถในการสื่อสารผ่านสื่อดิจิทัลอย่างรับผิดชอบ และการมีเจตคติที่ดีต่อการเรียนรู้ตลอดชีวิต ทั้งนี้ ผู้เรียนยังสามารถพัฒนา จิตสำนึกในการใช้เทคโนโลยีอย่างมีสติและไม่ตกเป็นทาสของโลกออนไลน์ ซึ่งถือเป็นหัวใจสำคัญของการเป็น “พลเมืองดิจิทัลที่มีคุณภาพ (Quality Digital Citizen)” ซึ่งสามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่นในสังคมดิจิทัลได้อย่างสงบสุข มีคุณธรรม และมีวิจรรณญาณในการใช้ข้อมูลข่าวสารในโลกออนไลน์อย่างเหมาะสม การศึกษาในครั้งนี้จึงสะท้อนให้เห็นว่าการบูรณาการหลักธรรมทางพระพุทธศาสนากับการเรียนรู้ดิจิทัลมิได้เป็นเพียงการอนุรักษ์แนวคิดเชิงศาสนาเท่านั้น แต่ยังเป็นนวัตกรรมทางการศึกษาที่สามารถตอบสนองต่อการพัฒนาผู้เรียนให้มีความสมดุลทั้งทางด้านวิชาการ จริยธรรม และทักษะชีวิตในโลกยุคใหม่ได้อย่างยั่งยืน

คำสำคัญ: พุทธนวัตกรรมการเรียนรู้, การรู้ดิจิทัล, นักเรียนมัธยมศึกษา, พลเมืองดิจิทัล

Abstract

This academic article aims to propose a framework for integrating Buddhist learning innovations as a key mechanism in developing digital literacy skills among secondary school students. It is a necessary skill in 21st century competency that helps enabling learners to access, comprehend, and utilize information technology with awareness, ethics, and creativity. The study presents a systematic integration of core Buddhist principles—namely: the Seven Qualities of a Noble Person (Sappurisa-dhamma) to cultivate holistic wisdom; the Four Brahmaviharas to instill compassion and mindfulness; the Four Bases of Social Solidarity (Sangahavatthu) to foster positive social interaction; and the Four Paths of Accomplishment (Iddhipada) to nurture perseverance and intrinsic motivation - into modern digital learning processes. The findings reveal that the application of these Buddhist innovations with active learning and digital technologies significantly enhances students in: critical thinking; ethical awareness in digital usage; responsibility in digital communication; and positive attitude towards lifelong learning. In addition, it also enables students to consciously avoid being

overwhelmed by digital distractions which is the key factor for becoming a quality digital citizen who lives peacefully, ethically, appropriately, and critically utilizing information from global online information. This study demonstrates that integrating Buddhist principles into digital education is not merely a means of preserving religious tradition but also an educational innovation that helps balancing sustainable development of the learners in technical, ethical, and life skills in modern era.

Keywords: Buddhist Learning Innovation, Digital Literacy, Secondary School Students, Digital Citizenship

บทนำ

ในยุคที่เทคโนโลยีดิจิทัลเข้ามาเป็นส่วนสำคัญในทุกมิติของชีวิต ไม่เว้นแม้แต่การศึกษา การพัฒนาทักษะที่เกี่ยวข้องกับการรู้ดิจิทัล (digital literacy) จึงกลายเป็นสิ่งจำเป็นอย่างยิ่งยวดสำหรับผู้เรียน เพื่อให้พวกเขาสามารถใช้งานเทคโนโลยีได้อย่างมีประสิทธิภาพ ปลอดภัย และที่สำคัญที่สุดคือมีจริยธรรม ดังที่นักวิชาการอย่าง Ng (2012) และ UNESCO (2018) ได้เน้นย้ำถึงความสำคัญนี้อย่างต่อเนื่อง

อย่างไรก็ตาม การจะพัฒนาเพียงทักษะทางเทคนิคในการใช้งานเครื่องมือดิจิทัลนั้นยังไม่เพียงพอต่อการสร้างพลเมืองดิจิทัลที่สมบูรณ์ โลกยุคใหม่ต้องการมากกว่าแค่ความสามารถในการเข้าถึงและใช้งานเทคโนโลยี แต่ยังต้องการ จิตสำนึกทางศีลธรรมและจริยธรรม ที่แข็งแกร่งควบคู่กันไป การใช้เทคโนโลยีในทางที่ผิดหรือขาดความรับผิดชอบสามารถสร้างผลกระทบเชิงลบได้อย่างมหาศาล

ด้วยเหตุนี้ หลักธรรมคำสอนในพระพุทธศาสนาจึงปรากฏเป็นแนวทางที่มีศักยภาพอย่างยิ่งในการสร้างสมดุลอันละเอียดอ่อนระหว่าง ปัญญาดิจิทัล (ความสามารถในการใช้เทคโนโลยีอย่างชาญฉลาด) และ คุณธรรมจริยธรรม การนำหลักธรรมมาประยุกต์ใช้จะช่วยวางรากฐานทางศีลธรรมที่มั่นคงให้กับผู้เรียน ให้พวกเขาสามารถแยกแยะถูกผิด ใช้เทคโนโลยีด้วยความรับผิดชอบต่อและตระหนักถึงผลกระทบของการกระทำของตนในโลกดิจิทัล

บทความนี้จึงมีเป้าหมายที่จะนำเสนอแนวทางการประยุกต์ใช้ พุทธนวัตกรรมการเรียนรู้ เพื่อพัฒนาทักษะการรู้ดิจิทัลของนักเรียนระดับมัธยมศึกษา โดยเน้นย้ำที่การ บูรณาการหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาเข้ากับ กระบวนการจัดการเรียนรู้ อย่างเป็นระบบ ซึ่งมีใช้เพียงการสอน

ศีลธรรมแยกส่วน แต่เป็นการหลอมรวมคุณค่าทางจริยธรรมเข้ากับการพัฒนาทักษะดิจิทัลในทุกขั้นตอน เพื่อให้ผู้เรียนเติบโตเป็นพลเมืองดิจิทัลที่มีทั้งความสามารถและคุณธรรมอย่างแท้จริง

การรู้ดิจิทัล (Digital Literacy) ศาสตร์สำคัญในยุคสมัยใหม่

การรู้ดิจิทัล คือขีดความสามารถที่จำเป็นอย่างยิ่งในโลกยุคปัจจุบัน หมายถึง การที่เราสามารถ เข้าถึง เข้าใจ ประเมิน วิเคราะห์ สร้าง และสื่อสารข้อมูล ได้อย่างมีประสิทธิภาพและมีจริยธรรมผ่านเทคโนโลยีดิจิทัลต่าง ๆ (Ng, 2012; Hobbs, 2010) นี่ไม่ใช่แค่เรื่องของการใช้คอมพิวเตอร์เป็น แต่ครอบคลุมทักษะที่ลึกซึ้งและรอบด้านกว่านั้นมาก โดยสามารถแบ่งออกเป็น 5 องค์ประกอบหลัก ดังนี้:

1. การรู้ข้อมูล (Information Literacy) องค์ประกอบนี้คือรากฐานของการรู้ดิจิทัลทั้งหมด มันคือความสามารถในการ ค้นหา ประเมิน และใช้ข้อมูลที่หลากหลายจากแหล่งดิจิทัลได้อย่างมีวิจารณญาณ ในยุคที่ข้อมูลท่วมท้น การแยกแยะข้อมูลที่น่าเชื่อถือออกจากข้อมูลเท็จ ความเข้าใจถึงอคติของแหล่งข้อมูล และการนำข้อมูลมาทำให้เกิดประโยชน์สูงสุดโดยไม่ละเมิดสิทธิ์ของผู้อื่น ล้วนเป็นสิ่งสำคัญอย่างยิ่ง

2. การรู้สื่อ (Media Literacy) การรู้สื่อคือความสามารถในการ เข้าถึง วิเคราะห์ ประเมิน และสร้างสรรค์สื่อดิจิทัลประเภทต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็นข้อความ รูปภาพ วิดีโอ หรือเสียง ผู้ที่มีความรู้สื่อจะสามารถเข้าใจว่าสื่อถูกสร้างขึ้นมาเพื่อวัตถุประสงค์ใด มีเจตนาแอบแฝงหรือไม่ และสามารถสร้างสรรค์สื่อของตนเองได้อย่างมีประสิทธิภาพและมีความรับผิดชอบ ตัวอย่างเช่น การเข้าใจถึงเทคนิคการโน้มน้าวใจในโฆษณาออนไลน์ หรือการสร้างคอนเทนต์ที่สร้างสรรค์และเป็นประโยชน์

3. การรู้เทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร (ICT Literacy) หรือที่เรียกกันติดปากว่า ICT literacy คือความสามารถในการ ใช้งานเครื่องมือดิจิทัลและแอปพลิเคชันต่าง ๆ ได้อย่างคล่องแคล่วและเหมาะสมกับวัตถุประสงค์ ตั้งแต่การใช้โปรแกรมประมวลผลคำ การท่องเว็บ การใช้โซเชียลมีเดีย ไปจนถึงการแก้ปัญหาเบื้องต้นเกี่ยวกับเทคโนโลยี สิ่งนี้รวมถึงความเข้าใจในหลักการทำงานพื้นฐานของอุปกรณ์และเครือข่ายดิจิทัล เพื่อให้สามารถใช้ประโยชน์จากเทคโนโลยีได้อย่างเต็มศักยภาพ

4. การรู้จริยธรรมดิจิทัล (Digital Ethics) นี่คือหัวใจสำคัญที่แยกผู้ใช้เทคโนโลยีธรรมดาออกจากพลเมืองดิจิทัลที่ดี การรู้จริยธรรมดิจิทัลคือความเข้าใจในผลกระทบทางศีลธรรมและสังคมของการใช้เทคโนโลยีดิจิทัล รวมถึงการประพฤติปฏิบัติตนอย่างมีมารยาท ความรับผิดชอบ และเคารพสิทธิ์ของผู้อื่นในโลกออนไลน์ ครอบคลุมถึงประเด็นต่าง ๆ เช่น ความเป็นส่วนตัว ความปลอดภัย

ปลอดภัยของข้อมูล การละเมิดลิขสิทธิ์ การกลั่นแกล้งบนโลกไซเบอร์ และการสร้างรอยเท้าดิจิทัล (digital footprint) ที่ดี

5. การรู้การเรียนรู้ดิจิทัลตลอดชีวิต (Lifelong Digital Learning) โลกดิจิทัลเปลี่ยนแปลงไปอย่างรวดเร็วตลอดเวลา ดังนั้น การรู้ดิจิทัลจึงไม่ใช่สิ่งที่จะเรียนรู้จบแล้วจบเลย การรู้การเรียนรู้ดิจิทัลตลอดชีวิตคือความตระหนักรู้และความสามารถในการปรับตัว เรียนรู้ทักษะดิจิทัลใหม่ ๆ และพัฒนาตนเองอยู่เสมอ เพื่อให้สามารถก้าวทันการเปลี่ยนแปลงของเทคโนโลยีและนำมาประยุกต์ใช้ในการเรียนรู้ การทำงาน และชีวิตประจำวันได้อย่างต่อเนื่อง ถือเป็น การเปิดรับโอกาสใหม่ ๆ และรับมือกับความท้าทายในอนาคต

พุทธนวัตกรรมการเรียนรู้ บ่มเพาะปัญญา คุณธรรมและจิตใจในโลกสมัยใหม่

พุทธนวัตกรรมการเรียนรู้ ไม่ได้หมายถึงแค่การนำเทคโนโลยีมาใช้ในการสอนศาสนา แต่คือการนำ หลักธรรมทางพระพุทธศาสนา ซึ่งมีคุณค่าสากลและเป็นอมตะ มาประยุกต์ใช้ในกระบวนการเรียนรู้ เพื่อส่งเสริมพัฒนาการของมนุษย์อย่างรอบด้าน หรือที่เรียกว่า การเรียนรู้แบบองค์รวม (Holistic Learning) ตามแนวคิดของประยูร รัตนเสถียร (2560) ซึ่งครอบคลุมสามมิติหลัก ได้แก่

1. พุทธิปัญญา (ความรู้) ในมิติของพุทธิปัญญา พุทธนวัตกรรมการเรียนรู้เน้นการส่งเสริมให้ผู้เรียนเกิดความเข้าใจอย่างลึกซึ้ง ไม่ใช่แค่การท่องจำเนื้อหา แต่เป็นการใช้หลัก โยนิโส มนสิการ คือการคิดอย่างแยบคาย การใช้ปัญญาพิจารณาสิ่งต่าง ๆ ด้วยเหตุผลและรอบด้าน มองเห็นความสัมพันธ์ของสิ่งต่าง ๆ และนำความรู้ไปประยุกต์ใช้ในสถานการณ์จริง นอกจากนี้ ยังรวมถึงการพัฒนาทักษะการคิดวิเคราะห์ คิดสังเคราะห์ และการแก้ปัญหา ซึ่งเป็นรากฐานของการเรียนรู้ในทุกสาขาวิชา โดยมีหลักธรรมอย่าง อริยสัจ 4 (ทุกข์ สมุทัย นิโรธ มรรค) หรือ ไตรลักษณ์ (อนิจจัง ทุกขัง อนัตตา) เป็นเครื่องมือในการทำความเข้าใจโลกและชีวิต

2. ศีลธรรม (คุณธรรม) นี่คือการเน้นสำคัญที่ทำให้พุทธนวัตกรรมการเรียนรู้แตกต่างจากการเรียนรู้ทั่วไป การพัฒนาศีลธรรมมุ่งเน้นการบ่มเพาะ คุณธรรม จริยธรรม และความรับผิดชอบ ในตัวผู้เรียน ให้พวกเขามีหลักยึดในการดำเนินชีวิตและปฏิสัมพันธ์กับผู้อื่นในสังคม โดยเฉพาะในโลกดิจิทัล หลักธรรมเช่น ศีล 5 (ไม่ฆ่าสัตว์ ไม่ลักทรัพย์ ไม่ประพฤติดีกาม ไม่พูดเท็จ ไม่ดื่มสุราเมรัย) เป็นพื้นฐานของการอยู่ร่วมกันอย่างสงบสุข นอกจากนี้ยังส่งเสริมคุณธรรมอื่น ๆ เช่น เมตตา กรุณา มุทิตา อุเบกขา (พรหมวิหาร 4) การเห็นอกเห็นใจผู้อื่น การมีความซื่อสัตย์สุจริต และการมีสติในการกระทำ ซึ่งล้วนเป็นสิ่งจำเป็นสำหรับการเป็นพลเมืองดิจิทัลที่ดี

3. สมาธิ (จิตตภาวนา) มิติสุดท้ายนี้คือการพัฒนาด้านจิตใจ หรือ จิตตภาวนา ผ่านการฝึกสมาธิและเจริญสติ การมีสมาธิจะช่วยให้ผู้เรียนมี จิตใจที่สงบ มั่นคง และมีสติรู้ตัว ซึ่งเป็น

พื้นฐานสำคัญของการเรียนรู้และใช้ชีวิตได้อย่างมีประสิทธิภาพ การฝึกสมาธิช่วยเพิ่มสมาธิในการจดจ่อ ลดความฟุ้งซ่าน เพิ่มความสามารถในการเรียนรู้สิ่งใหม่ ๆ และจัดการกับอารมณ์ได้ดีขึ้น นอกจากนี้ยังเป็นการพัฒนา สติ ซึ่งเป็นองค์ประกอบสำคัญของการใช้เทคโนโลยีดิจิทัลอย่างรอบคอบและปลอดภัย ทำให้ไม่ตกเป็นเหยื่อของข้อมูลที่ไม่ถูกต้อง หรือการหลงเข้าไปในโลกออนไลน์อย่างไร้สติ

กล่าวโดยสรุป พุทธนวัตกรรมการเรียนรู้ จึงเป็นแนวทางที่มองว่าการศึกษาไม่ใช่แค่การเติมความรู้ แต่เป็นการพัฒนาคนทั้งคนให้มี ปัญญา ในการใช้ชีวิต มี คุณธรรม ในการอยู่ร่วมกับผู้อื่น และมี จิตใจ ที่เข้มแข็งและสงบ ทำให้ผู้เรียนสามารถเติบโตเป็นบุคคลที่มีคุณภาพและสร้างสรรค์ในสังคมที่มีการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วได้

การประยุกต์พุทธนวัตกรรมกับการพัฒนาทักษะการรู้ดิจิทัล

การนำหลักธรรมทางพระพุทธศาสนามาประยุกต์ใช้ในการพัฒนาทักษะการรู้ดิจิทัลนั้น ไม่ใช่เรื่องของการนำศาสนามาสอนในห้องเรียนเทคโนโลยีดิจิทัลโดยตรง แต่เป็นการบูรณาการคุณค่าและกระบวนการคิดจากหลักธรรมเข้ากับกิจกรรมการเรียนรู้ เพื่อบ่มเพาะให้ผู้เรียนมีทั้ง ความรู้ความสามารถทางดิจิทัลและคุณธรรมจริยธรรมควบคู่กันไป โดยมีแนวทางการออกแบบกระบวนการเรียนรู้ดังนี้

การออกแบบกระบวนการเรียนรู้ การออกแบบกระบวนการเรียนรู้เป็นหัวใจสำคัญในการบูรณาการพุทธนวัตกรรมกับการพัฒนาทักษะดิจิทัล โดยจะมุ่งเน้นการสร้างสภาพแวดล้อมที่ส่งเสริมทั้งปัญญา จิตใจ และคุณธรรม ผ่านการประยุกต์ใช้หลักธรรมในแต่ละด้าน

การสร้างแรงจูงใจภายในด้วย อิทธิบาท 4 ในการเรียนรู้สิ่งใหม่ ๆ โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ทักษะดิจิทัลที่ต้องอาศัยการฝึกฝนและความพยายาม แรงจูงใจภายในเป็นสิ่งสำคัญอย่างยิ่ง เราสามารถประยุกต์ใช้ อิทธิบาท 4 ซึ่งเป็นหลักธรรมแห่งความสำเร็จ (พระธรรมปิฎก, 2543; ประยูรรัตน์เสถียร, 2560) ได้แก่

ฉันทะ (ความพอใจใฝ่รัก) ครูผู้สอนสามารถออกแบบกิจกรรมที่น่าสนใจ ทำทายและสอดคล้องกับความสนใจของผู้เรียน เพื่อให้พวกเขาารู้สึกสนุกและสนุกกับการเรียนรู้เทคโนโลยีดิจิทัล เช่น การสร้างโปรเจกต์ที่นักเรียนเลือกเอง การใช้ Gamification เข้ามาช่วยสร้างบรรยากาศการแข่งขันที่สนุกสนาน

วิริยะ (ความพากเพียร: ส่งเสริมให้นักเรียนมีความมุ่งมั่น อดทน และไม่ย่อท้อต่ออุปสรรคที่เกิดขึ้นในการเรียนรู้เทคโนโลยี อาจผ่านการให้โจทย์ที่ต้องใช้การลองผิดลองถูก การสนับสนุนให้แก้ปัญหาด้วยตนเอง และการชื่นชมความพยายามมากกว่าแค่ผลลัพธ์

จิตตะ (ความเอาใจใส่ จดจ่อ) สร้างสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการมีสมาธิในการเรียนรู้ ให้ผู้เรียนมีสติอยู่กับสิ่งที่กำลังทำ ไม่วอกแวกไปกับสิ่งรบกวนทางดิจิทัลอื่น ๆ การฝึกสมาธิเบื้องต้นก่อนเริ่มเรียน หรือการใช้เทคนิค Pomodoro เพื่อช่วยให้จดจ่อกับการทำงานแต่ละส่วน

วิมังสา (การใช้ปัญญาไตร่ตรอง): เน้นให้ผู้เรียนรู้จักคิดวิเคราะห์ ทบทวน และปรับปรุงกระบวนการเรียนรู้ของตนเอง เมื่อพบข้อผิดพลาดในการใช้งานเทคโนโลยีให้รู้จักวิเคราะห์หาสาเหตุและหาวิธีแก้ไข ไม่ใช่แค่เลิกเล่นไปง่ายๆ

การพัฒนาความคิดวิพากษ์ด้วย สัปปริสธรรม 7 ทักษะการคิดวิพากษ์เป็นสิ่งจำเป็นอย่างยิ่งในการรู้ดิจิทัล เพื่อแยกแยะข้อมูลที่ถูกต้องจากข้อมูลบิดเบือน สัปปริสธรรม 7 หรือคุณสมบัติของคนดี มีปัญญา สามารถนำมาประยุกต์ใช้เพื่อสอนการคิดอย่างมีเหตุผลและรอบด้าน (พระธรรมปิฎก, 2543; Ng, 2012)

อัมมัญญา (ความเป็นผู้รู้จักเหตุ): ฝึกให้นักเรียนรู้จักพิจารณาถึงสาเหตุและที่มาของข้อมูลดิจิทัลต่างๆ เช่น ข่าวปลอม โฆษณาชวนเชื่อ หรือเนื้อหาบนโซเชียลมีเดีย ว่ามีเจตนาหรือเบื้องหลังอย่างไร

อัตถัญญา (ความเป็นผู้รู้จักผล) สอนให้เข้าใจถึงผลที่ตามมาจากการกระทำบนโลกดิจิทัล ไม่ว่าจะเป็นการแชร์ข้อมูล การแสดงความคิดเห็น หรือการสร้างเนื้อหา รวมถึงผลกระทบต่อตนเองและผู้อื่น

อัตตัญญา (ความเป็นผู้รู้จักตน) ให้ผู้เรียนตระหนักถึงข้อจำกัด ความรู้ ความเชื่อและอคติของตนเอง เพื่อให้สามารถรับข้อมูลข่าวสารได้อย่างเปิดกว้างและมีวิจารณญาณ ไม่ตัดสินใจจากอารมณ์หรือความรู้สึกส่วนตัว

มัตตัญญา (ความเป็นผู้รู้จักประมาณ) ฝึกให้นักเรียนรู้จักใช้เทคโนโลยีดิจิทัลอย่างพอเหมาะพอควร ไม่มากเกินไปจนเสียการเรียนหรือสุขภาพ และไม่น้อยเกินไปจนพลาดโอกาสในการเรียนรู้ เทคโนโลยีที่จำเป็น

กาลัญญา (ความเป็นผู้รู้จักกาล) สอนให้รู้จักกาลเทศะในการใช้เทคโนโลยีดิจิทัล เช่น เวลาที่เหมาะสมในการออนไลน์ การตอบข้อความ หรือการโพสต์เนื้อหา

ปริสัญญา (ความเป็นผู้รู้จักชุมชน) ให้เข้าใจถึงบริบท กฎเกณฑ์ และวัฒนธรรมของชุมชนออนไลน์ต่างๆ เพื่อให้สามารถวางตัวได้อย่างเหมาะสม และเคารพความคิดเห็นของผู้อื่น

บุคคลัญญา (ความเป็นผู้รู้จักบุคคล): ฝึกให้นักเรียนรู้จักบุคคลต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับข้อมูลดิจิทัล เช่น ผู้สร้างเนื้อหา ผู้เผยแพร่ หรือผู้รับสาร เพื่อให้สามารถประเมินความน่าเชื่อถือและเข้าใจมุมมองที่แตกต่างกัน

การใช้เทคโนโลยีอย่างมีจริยธรรมบูรณาการ พรหมวิหาร 4 กับการใช้โซเชียลมีเดีย การปลูกฝังจริยธรรมในการใช้เทคโนโลยีดิจิทัล โดยเฉพาะโซเชียลมีเดีย เป็นสิ่งสำคัญอย่างยิ่ง พรหมวิหาร 4 ซึ่งเป็นหลักธรรมแห่งความเมตตาและปรารถนาดีต่อผู้อื่น สามารถนำมาใช้เป็นแนวทางได้ (พระธรรมปิฎก, 2543; Hobbs, 2010)

เมตตา (ความปรารถนาดี) ส่งเสริมให้นักเรียนมีความปรารถนาดีต่อผู้อื่นเมื่อใช้งานโซเชียลมีเดีย ไม่โพสต์ข้อความที่สร้างความเกลียดชัง หรือการกลั่นแกล้ง (Cyberbullying) ส่งเสริมการสร้างสรรค์เนื้อหาที่เป็นประโยชน์และให้กำลังใจ

กรุณา (ความสงสารคิดช่วยให้พ้นทุกข์) ฝึกให้นักเรียนมีจิตใจที่พร้อมช่วยเหลือผู้อื่นที่ตกอยู่ในความเดือดร้อนบนโลกออนไลน์ เช่น การรายงานการกลั่นแกล้ง หรือการให้ข้อมูลที่เป็นประโยชน์เพื่อคลายความทุกข์

มุทิตา (ความยินดีเมื่อผู้อื่นได้ดี) สอนให้นักเรียนรู้จักชื่นชม ยินดี และให้กำลังใจผู้อื่นเมื่อเห็นความสำเร็จหรือความดีงามที่แสดงออกบนโซเชียลมีเดีย หลีกเลี่ยงการอิจฉาริษยา

อุเบกขา (ความวางเฉยเป็นกลาง: ฝึกให้นักเรียนรู้จักวางเฉยต่อสิ่งที่ไม่ก่อให้เกิดประโยชน์หรือความขัดแย้งที่ไม่จำเป็นบนโซเชียลมีเดีย รู้จักปล่อยวางเมื่อเจอข้อความที่สร้างความไม่สบายใจ หรือข่าวลือที่ไม่เป็นจริง

การเรียนรู้ร่วมกันด้วย สังคหวัตถุ 4 ส่งเสริมการทำงานเป็นทีม

ทักษะการทำงานร่วมกันเป็นทีมมีความสำคัญอย่างยิ่งในการเรียนรู้และการทำงานในยุคดิจิทัล สังคหวัตถุ 4 ซึ่งเป็นหลักธรรมแห่งการสงเคราะห์และการอยู่ร่วมกันอย่างสันติ สามารถนำมาใช้ส่งเสริมการทำงานร่วมกันในโปรเจกต์ดิจิทัลได้ (พระธรรมปิฎก, 2543; UNESCO, 2018)

ทาน (การให้) ส่งเสริมให้นักเรียนแบ่งปันความรู้ ทักษะ และทรัพยากรดิจิทัลแก่เพื่อนร่วมทีมอย่างเต็มที่

ปิยวาจา (วาจาอันเป็นที่รัก) ฝึกให้นักเรียนใช้ภาษาที่สุภาพ สร้างสรรค์ และให้กำลังใจกันในการสื่อสารผ่านช่องทางดิจิทัล เช่น กลุ่มแชทสำหรับโปรเจกต์ หรือการให้ข้อเสนอแนะในเอกสารร่วมกัน

อัตถจริยา (การประพฤติประโยชน์) กระตุ้นให้นักเรียนแต่ละคนทำหน้าที่ของตนเองอย่างเต็มที่ เพื่อประโยชน์ของกลุ่ม และช่วยเหลือเพื่อนร่วมทีมเมื่อจำเป็น

สมานัตตา (การวางตนเสมอต้นเสมอปลาย) สอนให้นักเรียนมีความเสมอภาคในการทำงานร่วมกัน ไม่แบ่งพรรคแบ่งพวก ให้เกียรติซึ่งกันและกัน และรับฟังความคิดเห็นของทุกคนในทีม

การประยุกต์พุทธนวัตกรรมในการการเรียนรู้เพื่อพัฒนาทักษะการรู้ดิจิทัล สำหรับนักเรียนมัธยมศึกษา

กิจกรรมที่ 1 วิเคราะห์ข่าวปลอม (Fake News Analysis)

แนวคิด ในยุคดิจิทัล การบริโภคข้อมูลเป็นเรื่องที่หลีกเลี่ยงไม่ได้ นักเรียนจำเป็นต้องมีทักษะการประเมินแหล่งข้อมูล (Information Literacy) อย่างมีวิจารณญาณ ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิด สัปปุริสธรรม 7 ที่เน้นการรู้จักเหตุ รู้จักผล รู้จักกาล รู้จักประมาณ ฯลฯ (พระธรรมปิฎก, 2543)

วิธีดำเนินกิจกรรม ครูนำตัวอย่างข่าวปลอมและข่าวจริงจากสื่อออนไลน์มาให้นักเรียนศึกษา นักเรียนใช้ สัปปุริสธรรม 7 เป็น กรอบคำถาม เช่น ข่าวนี้มีแหล่งที่มาที่เชื่อถือได้หรือไม่? (รู้จักเหตุ รู้จักผล) ข้อมูลมีความเหมาะสมกับบริบทและช่วงเวลาใด? (รู้จักกาล) เนื้อหามีความเกินจริงหรือมีเจตนาบิดเบือนหรือไม่? (รู้จักประมาณ) นักเรียนอภิปรายผลการวิเคราะห์เป็นกลุ่ม และสะท้อนการเรียนรู้

ผลที่คาดว่าจะได้รับ นักเรียนสามารถพัฒนาทักษะการวิเคราะห์และประเมินแหล่งข้อมูล เสริมสร้าง ความตระหนักรู้และความรับผิดชอบ ในการเผยแพร่ข้อมูลดิจิทัล

กิจกรรมที่ 2 โครงการสื่อสารสร้างสรรค์ (Positive Communication Project)

แนวคิด พรหมวิหาร 4 (เมตตา กรุณา มุทิตา อุเบกขา) เป็นหลักธรรมที่ช่วยเสริมสร้างจิตสำนึกทางจริยธรรม และทักษะการสื่อสารเชิงบวกในสังคมดิจิทัล (พระธรรมปิฎก, 2543) การบูรณาการหลักธรรมนี้กับ Media Literacy จะช่วยให้นักเรียนใช้สื่ออย่างมีความรับผิดชอบ

วิธีดำเนินกิจกรรม ครูแนะนำแนวคิด พรหมวิหาร 4 และตัวอย่างการสื่อสารเชิงบวกในสื่อออนไลน์ นักเรียนออกแบบ โครงการสื่อสารสร้างสรรค์ เช่น ผลิต อินโฟกราฟิก ส่งเสริมความเข้าใจในประเด็นสังคม ผลิต วิดีโอคลิปสั้น ที่ส่งเสริมความเมตตาและกำลังใจ นำเสนอผลงานในชั้นเรียน และเผยแพร่ในช่องทางดิจิทัลอย่างรับผิดชอบ

ผลที่คาดว่าจะได้รับ นักเรียนสามารถพัฒนาทักษะการผลิตและสื่อสารเนื้อหาดิจิทัล (Media Literacy) เสริมสร้างเจตคติที่ดีต่อการใช้สื่ออย่างสร้างสรรค์และมีเมตตาธรรม

กิจกรรมที่ 3 การเสวนาว่าด้วยจริยธรรมดิจิทัล (Digital Ethics Forum)

แนวคิด สังคหวัตถุ 4 (ทาน ปิยวาจา อตถจริยา สมานัตตตา) เป็นหลักธรรมสำคัญในการส่งเสริม ความสัมพันธ์อันดีและความร่วมมือ (พระธรรมปิฎก, 2543) เมื่อนำมาบูรณาการกับการเรียนรู้ด้านจริยธรรมดิจิทัล จะช่วยพัฒนาทักษะการสื่อสารเชิงจริยธรรมและการทำงานเป็นทีม (UNESCO, 2018)

วิธีดำเนินกิจกรรม ครูจัดให้มีการเสวนา (Forum) เรื่อง จริยธรรมในการใช้เทคโนโลยี เช่น ความรับผิดชอบในการโพสต์/แชร์ข้อมูล การเคารพสิทธิส่วนบุคคลในโลกออนไลน์ การช่วยเหลือเกื้อกูลกันในกลุ่มออนไลน์ นักเรียนใช้หลักสังคหวัตถุ 4 เป็นกรอบในการวิเคราะห์และอภิปราย สรุปแนวทางปฏิบัติร่วมกันเพื่อสร้าง วัฒนธรรมดิจิทัลเชิงบวก

ผลที่คาดว่าจะได้รับ นักเรียนสามารถพัฒนาทักษะการเสวนาและการมีส่วนร่วมอย่างสร้างสรรค์ เสริมสร้างจิตสำนึกและแนวทางปฏิบัติที่เหมาะสมในสังคมดิจิทัล

สรุปได้ว่าการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ที่ประยุกต์ พุทธนวัตกรรม ร่วมกับ ทักษะการรู้ดิจิทัล ช่วยให้นักเรียนไม่เพียงพัฒนาทักษะด้านเทคโนโลยี แต่ยังเสริมสร้าง จริยธรรม และจิตสำนึกในการใช้เทคโนโลยีอย่างมีสติ ซึ่งเป็นหัวใจสำคัญของการเป็นพลเมืองดิจิทัลที่มีคุณภาพ

บทสรุป

การประยุกต์ใช้พุทธนวัตกรรมการเรียนรู้ โดยบูรณาการหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา อาทิ สัมปยุตธรรม 7 พรหมวิหาร 4 สังคหวัตถุ 4 และอิทธิบาท 4 เข้ากับกระบวนการจัดการเรียนรู้ในยุคดิจิทัล เป็นแนวทางที่มีความสอดคล้องกับบริบทของการศึกษาสมัยใหม่ และมีประสิทธิภาพอย่างยิ่งในการพัฒนาทักษะการรู้ดิจิทัล (Digital Literacy) ของนักเรียนระดับมัธยมศึกษา กล่าวคือการบูรณาการหลักธรรมเหล่านี้ช่วยหล่อหลอมให้ผู้เรียนมีกรอบคิดที่ถูกต้อง มีจิตสำนึกทางคุณธรรม และมีทักษะที่จำเป็นต่อการใช้เทคโนโลยีอย่างเหมาะสมในโลกยุคใหม่

โดยเฉพาะอย่างยิ่ง แนวทางดังกล่าวมีส่วนสำคัญในการเสริมสร้างทักษะการคิดวิเคราะห์ (Critical Thinking) ที่เป็นหัวใจของการประเมินและเลือกใช้ข้อมูลบนสื่อดิจิทัลอย่างมีวิจารณญาณ อีกทั้งยังช่วยปลูกฝังจริยธรรมทางดิจิทัล (Digital Ethics) ให้ผู้เรียนตระหนักถึงผลกระทบต่อการใช้เทคโนโลยี การสื่อสารอย่างสร้างสรรค์ และการเคารพสิทธิของผู้อื่นในสังคมออนไลน์

นอกจากนี้ การใช้หลักธรรมเป็นฐานในการออกแบบกระบวนการเรียนรู้ ยังช่วยพัฒนาความสามารถในการใช้เทคโนโลยีอย่างสร้างสรรค์และมีสติ (Mindful Use of Technology) ซึ่งเป็นทักษะสำคัญที่จะช่วยป้องกันการใช้เทคโนโลยีอย่างผิดทิศทาง ลดผลกระทบเชิงลบ และส่งเสริมการใช้เทคโนโลยีเป็นเครื่องมือเพื่อการเรียนรู้และพัฒนาตนเองอย่างยั่งยืน

กล่าวโดยสรุป การบูรณาการพุทธนวัตกรรมการเรียนรู้กับกระบวนการพัฒนาทักษะการรู้ดิจิทัล มิใช่เพียงการเพิ่มพูนความรู้เชิงเทคนิคเท่านั้น หากยังเป็นการปลูกฝังจิตวิญญาณแห่งการเรียนรู้ที่ตั้งอยู่บนรากฐานของคุณธรรมและสติปัญญา อันจะนำไปสู่การสร้างพลเมืองดิจิทัลที่มีคุณภาพ สามารถดำรงตนอย่างมีคุณค่าในสังคมดิจิทัลที่เปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วในปัจจุบันและอนาคต

เอกสารอ้างอิง

- ประยูร รัตนเสถียร. (2560). *การออกแบบนวัตกรรมการเรียนรู้เชิงพุทธ*. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์
แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- พระธรรมปิฎก (ป. อ. ปยุตฺโต). (2543). *ธรรมะกับการศึกษา*. กรุงเทพฯ: มูลนิธิพุทธธรรม.
- Hobbs, R. (2010). *Digital and Media Literacy: A Plan of Action*. The Aspen
Institute.
- Ng, W. (2012). Can we teach digital natives digital literacy? *Computers &
Education*, 59(3), 1065–1078.
- UNESCO. (2018). *A global framework of reference on digital literacy skills for
Indicator 4.4.2*. United Nations Educational, Scientific and Cultural
Organization. <https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000265403>

